

TERBİYE-İ İPTİDAİYE ISLAHATI

[İLKÖĞRETİMİN İYİLEŞTİRİLMESİ]

ETHEM NEJAT

[İzmir Darülmuallimini Müdürü ve
Terbiyevî Yeni Fikir Mecmuası Müessisi]

Yeni Harflere Çeviren
Mustafa Şahin

Yayına Hazırlayan
Dr. Niyazi Altunya

Dr. Niyazi Altunya

TERBİYE-İ İPTİDAİYE ISLAHATI [İLKÖĞRETİMİN İYİLEŞTİRİLMESİ]

ISBN 978-625-6652-16-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayınladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Şubat 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Yaman Dijital Matbaacılık AŞ
Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad.
Uğurlu İş Merkezi No:97/27 Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 341 00 02

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 75392

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No:141 A/131 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ilet: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Sunuş

Dr. Niyazi Altunya

Ethem Nejat ve Bu Kitapçık Hakkında

Bundan tam yüz yıl önce katillerce Trabzon'da Karadeniz'in sularına gömülen *Ethem Nejat*'ın, Türk eğitim tarihinde özgün ve saygın bir yeri vardır. Komünist olduğu gerekçesiyle kendisinden uzun yıllar söz edilmeyen Ethem Nejat'ın eğitim tarihimizdeki yerini ilk kez Köy Enstitülerinin kurucusu büyük eğitimcimiz *İsmail Hakkı Tonguç*'tan öğrendik (*Tonguç*, 1947: 234-345). Yaşamöyküsünü ise değişik yazarların "Türk Solu" ya da "Türkiye'de Komünizm" üzerine yazdıkları yazılardan öğrendik. Son olarak *Mehmet Salih Erkek*'in 2012'de kitaplaşan değerli doktora çalışması bize oldukça doyurucu bilgi sağladı.

Ethem Nejat (1882-1921), İstanbul'da doğmuş, anne tarafından Çerkez bir soylu aileden gelmiştir. Yüksek Ticaret Okulu [Ticaret Mekteb-i Âlisi]'ni bitiren Ethem Nejat bir süre gazetecilik yapmış, Saray'a karşı yazıları nedeniyle izlenmiş ve yurtdışına kaçmak zorunda kalmıştır. Bir süre Amerika (New York) ve Batı ülkelerinde yaşayan Ethem Nejat, II. Meşrutiyet'in ilanıyla Türkiye'ye dönerek yakın ilgi duyduğu eğitim mesleğine girmiştir. Düşünceleri ve hizmetleriyle kısa sürede kendine eğitim topluluğunda seçkin bir yer edinmiştir. Yaptığı görevler arasında Manastır, Bursa, İzmir erkek öğretmen okullarında müdürlük, Muğla [Menteşe], Eskişehir, Adana milli eğitim müdürlükleri bulunuyor (*Tonguç*, 1952: 135-136/Erkek, 2012: 19 vd.).

1917'de başlayan Sovyet devrimi, bir kısım Osmanlı aydınınının da gözünü kamaştırmıştı. Kabına sığmayan Ethem Nejat, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona yaklaştığı yıllarda, kurtuluşu sosyalist düzende görmüş, Mustafa Suphi'nin liderliğini yaptığı Türkiye

Komünist Partisi (TKP)'ne girmiş ve partinin genel sekreteri olmuştur. Rusya'da kurulan TKP, 1919'da Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'ye katılmak istemiş, bunun gerçekleşmesi için TBMM Reisi *Mustafa Kemal*'le iletişime geçmiştir. Parti Başkanı Mustafa Suphi, Mustafa Kemal'le defalarca mektuplaşmış, Mustafa Kemal'se çevresindeki muhaliflere karşın Milli Mücadele'nin kurallarına uymaları koşulu ile onların Anadolu'ya gelmelerine sıcak bakmıştır. Bunun üzerine Mustafa Suphi ve Ethem Nejat bir grup partili ile Rusya'dan Anadolu'ya doğru yola çıkmıştır.

TKP ekibi, Mustafa Kemal'in bilgisi dahilinde 1921 Ocak ayı başlarında Kars'ta bulunan Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir'le görüşmüş Karabekir ekibe halkın kendilerini istemediğini, geri dönmelerinin uygun olacağını söylemişse de geri dönmüşlerdir. Karabekir, görünüşte güvenliklerini sağladığını söylese de onların ölüme gidişini seyretmiştir. "Halk sizi istemiyor" lafı gerçek dışıdır. Halk henüz komünizmin ne olduğunu bile bilmemektedir. "Halk" denilenler, bazı çevrelerce kışkırtılmış kişilerdir.

Büyük zorluklarla Trabzon'a ulaşan 15 kişilik ekip valilikçe "iyilikleri için" deniz yoluyla geri gönderilmiş, arkalarından da balıkçılar kâhyası katil *Yahya* ve ekibi yetişip onları öldürmüş, paralarına ve değerli eşyalarına el koymuş, Mustafa Suphi'nin karısını da kapatma olarak alıkoymuştur. Daha sonra bilinmeyen ellerce Yahya Kâhya da öldürülmüştür. Sonuçta, bir grup seçme aydın balıklara yem edilmiştir. Öldürtme işi Mustafa Kemal'e yıkılmak istenmişse de bu yalan tutmamıştır (*Erkek*, 2012: 132-143).

***

Tonguç, Ethem Nejat'ın eğitim alanındaki hizmetlerini şöyle özetliyor:

1. İlköğretim işini devletleştirmek ve demokratlaştırmak.
2. Kitap bilgisi ve ezberciliğe önem veren ve hayata kapılarını kapamış olan eski ilkokullarla öğretmen okullarını hayata bağlı kurumlar haline getirmek.

3. O zamanın okullarına hakim olan bireyci eğitim amaçlarını toplumcu eğitimi gerçekleştirecek biçimde değiştirmek.

4. İslamcılık ve Osmanlılık inançlarının baskısı altında hayat anlayışı kısırlanmış olan okullarda Milliyetçilik, Türkçülük hatta Turancılık ilkeleri sayesinde heyecan uyandırmak, hayat anlayışını değiştirmek.

5. Okul ve öğretmenler üzerine çevrenin dikkatini çekerek eğitimin değerini artırmak... (Tonguç, 1947: 187).

Yine Tonguç'a göre, Ethem Nejat'ın okulların iç yapılarını geliştirme konusundaki yaptıkları da şunlardır:

1. Okullara cimnastik, oyun, spor, izcilik, inceleme gezilerini sokmak.

2. Okullarda tarım işlerine önem vermek, ağaç dikme bayramları tertip etmek.

3. Okul programında eliş dersine yer ayırmak.

4. Okulda kitaplık, laboratuvar, işlik, müze, bahçe, hava gözlem istasyonu kurmak.

5. Okula, kendi kendini idare etme ilkesini sokmak.

6. Gezici halk okulları açmak.

7. Eğitim ve öğretimde sinema, projeksiyon, müzik, tiyatro, sergi, gezi, bayram, tören, yarışma gibi vasitalardan yararlanmak (Tonguç, 1952: 135-136).

Ethem Nejat, en olgun ve verimli hizmetlerini Eskişehir eğitim müdürlüğü (1915-17) sırasında yapmıştır. Bunu Ahrar Fırkası [Serbest Parti] milletvekili adaylığı sırasında yayımlanan seçim bildirgesinden anlıyoruz (Erkek, 2012: 21-22).

Ethem Nejat'ın, 25 Ocak 1914 günü tamamlayıp Aydın [İzmir]* Vilayeti il genel meclisi üyelerine sunduğu rapordan oluşan ve 1915'te basılan elinizdeki özgün metni orta boy 71 sayfa tutan *Tedrisat-ı İptidaiye Islahatı* [İlköğretimin İyileştirilmesi] adını taşıyan kitapçık, onun gözlem ve deneyimlerinden çıkardığı önerileri

* O zaman Aydın, İzmir'i de içine alan bir vilayettir.

kapsamaktadır. Öncelikle ilköğretim ve öğretmenlerin durumunu konu alan önerilerin özeti şöyledir:

- Vilayetlerin beyni ilköğretmen okullarıdır. Bu okulların beyni de öğretmenleridir. Dolayısıyla öğretmen okulu öğretmenleri branş bilgisi ve pedagojik formasyon yönünden çok iyi donatılmalıdır.

- Öğretmen okullarının eğitim işlerini kişiler ve yasalar değil, eğitim bilimleri belirler. Eğitim Bakanlığı gerekli düzenlemeyi bilimin gösterdiği biçimde yapmalıdır.

- Öğretmen okullarının mekân ve binalarının amaca uygun yapılması; bu okulların kent dışında yer alması; okul binalarının sağlık şartlarının elverişli olması ve bu binalarda eğitime elverişli derslikler yanında etüt salonu, kütüphane, teneffüs yerleri, jimnastikhane, fen laboratuvarları vb.'nin bulunması; okulun yakınında öğretmen lojmanlarının yer alması ve öğretmen okulu içinde mutlaka “uygulama okulu” bulunması gerekir.

- Okulun hayvanlarına iyi bakmak, tarlaları sürmek, tarım nöbeti tutan öğrencilerin ödevi olmalıdır.

- Öğretmen okullarına atanacak öğretmenler özenle seçilmeli, bunların özlük hakları yeterli olmalı, yönetici ve öğretmenler, geçim sıkıntısı çekmemelidir (*Ethem Nejat*, 1331/1915).

Bu kitapçığın, o dönem eğitimcilerini etkilediğini düşünüyoruz. Köy Enstitüsü deneyimini ortaya koyan Tonguç’un da, Ethem Nejat’ın görüşlerinden etkilendiğinden hiç kuşku yoktur. Her ikisi de bilimsel, kamusal, halkçı eğitimin savunucusudur. Her ikisi de ayağı yere basan ilköğretime, halk eğitimine önem ve öncelik vermiş, eğitimin temelinde öğretmenin bulunduğunu, onun için işe öğretmen yetiştirmekle başlamanın önemini vurgulamıştır.

Ethem Nejat’ın savaş yıllarında sık sık kesintiye uğrayan çabalarına karşılık, Tonguç’un çabaları on bir yıl süren ilköğretim genel müdürlüğünde kurumsallaşmış, önemli ölçüde hedefine ulaşmıştır.

Ethem Nejat, *Terbiyevî Yeni Fikir* adını taşıyan bir dergi de çıkarmış, pek çok dergi ve gazetede yazılar yazmıştır. Onun broşür boyutunda yayımladığı belli başlı kitapları da şunlardır:

- *Çiftlik Müdürü*. İstanbul: 1329 (1913)
- *Yiğit Türkler*. İstanbul: 1329 (1913)
- *Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz?* 1332 (1916)
- *Terbiye-i İptidaiye Islahatı*. İzmir: 1331 (1915)
- *Türklük Nedir/Terbiye Yolları*. 1332 (1916)
- *Mektepçilik*. İstanbul: 1332 (1916)

***

Büyük tarihi değer taşıdığına inandığım bu kitapçık, Ankara Milli Kütüphanesi'nden kopyalanmış, Sevgili *Mustafa Şahin* tarafından yeni harflere aktarılmıştır. Ben sadece bugün yeni kuşakça anlayamayacak Osmanlıca sözcüklerin yanına, ayrıca içinde Türkçe karşılıklar koymaya çalıştım. Umarım bu çabaların eski yazıyı ve dili bilmeyen genç okuyuculara yardımcı olur.

Kaynaklar

- Erkek, Mehmet Salih (2012). *Bir Meşrutiyet Aydını Ethem Nejat*. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Ethem Nejat (1331/1915). *Terbiye-i İptidaiye Islahatı*. İzmir: Çiftçi Kütüphanesi
- Tonguç, İsmail Hakkı (1947). *Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- [Tonguç], İsmail Hakkı (1952). *Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü*. İstanbul: Bir Yayınevi

ادهم نزار

ازمیر دارالمعلمین مدرسی و تربیوی یکی فکر مجموعہ سی مؤسسہ

تربیہ ابتدایہ اصلاحاتی

ولایتہ معارف و مکاتب ابتدایہ نیک جارہ اصلاح و تجدیدی

معلم و صورت اصلاحی - یکی دارالمعلمین
مأذولری ایچون اہتمام - تحصیل ابتدایہ تربیہ
روحیہ و جسمانیہ - کوی مکتبہ زراعت
تدریسی - ابتدای اختصاص مکتبہ - کیندر
غارتلر - لیلی ابتدایلر ، زراعت ابتدایلری -
قیز و مہ نازہری مکتبہ - سیار قادین مکتبہ -
خلق مکتب و قونقہ رانساری - تربیہ و تدریس
موزہری - کنجازہ سیور میدالری - زمرہ
منورہ یتیشدیریلہ سی - دارالمعلمین لره . اہمیت
وریلیمور - اکی یکی دارالمعلمین مأذولر بدن ناسل
استفادہ ایدیله ییلیر .

توزیع محل :

مفہمی کتبخانہ سی

احمد عاکف

۴۹ - باب عالی چادہ سی - استانبول

تلفون نوروسی : ۴۹

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	iii
<i>Aydın Vilayeti Meclis-i Umumi Aza-yı Kiramına</i> [İl Genel Meclisinin Saygın Üyelerine].....	1
[İçerik Özeti]	2
Muallimler ve Suret-i Islahları [Öğretmenleri Geliştirme Yolları]	3
Yeni Darülmuallimin Mezunlarına İhtimam	6
İyi Müfettişler	7
Muallimin Kongresi [Öğretmenler Kurultayı].....	8
Tahsil-i İptidaiyede Terbiye	9
Bedenî Terbiye [Beden Eğitimi].....	10
Köy Mekteplerinde Ziraat Tedrisatı	12
İptidai İhtisas Mektepleri [İlköğretimin Beceri Öğreten Son İki Yılı]	17
Yeni İhtisas Muallimlerinin Yetiştirilmesi [Yeni Branş Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi]	18
Çocuk Bahçeleri	20
Leyli İptidailer/Ziraat İptidaileri [Yatılı Tarım İlköğretim Okulları]	22
Kız ve Menajeri Mektepleri	25
Hanımlara Mahsus Mekâtibe Muallime Yetiştirmek [Kadın Okullarına Kadın Öğretmen Yetiştirmek]	27
Seyyar Kadın Mektepleri	29
Halk Mektepleri ve Konferanslar	29
Terbiye ve Tedris Müzeleri	31
Âlât-ı Tedrîsiye [Ders Aletleri]	33
Gençlere Spor Meydanları	34
Zümre-i Münevvere [Aydın Zümre] Yetiştirilmesi	35
Darülmuallimin [Erkek Öğretmen Okulu].....	38
Darülmualliminlerde Maaşat [Öğretmen Okullarında Öğretmen Aylıkları]	42
En Yeni Darülmuallimin Mezunları	45

Aydın Vilayeti Meclis-i Umumi Aza-yı Kiramına [İl Genel Meclisinin Saygın Üyelerine]

Yükselmek, cehl ve tedenniden [cehalet ve gerilemeden] kurtulmak için aranacak, keşfedilecek büyük bir "sır"ın mevcut olmadığı nezd-i âlilerince demalumdur [saygıdeğer sizce de bilinir]. Emellerimiz, maksadlarımız işfa ediyor [gösteryor] ki bize metin [sağlam] ve asil [nitelikli] bir terbiye ve tahsil lazımdır. Metin ve asil terbiyenin ancak aşağıdan yukarıya doğru tekâmül eden bir ceryan dahilinde olduğuna kanaat ve imanımız vardır. Yalnız bir kısım zümre-i münevvere [aydın zümre] yetiştirmekle teali-i vatanın [ülkenin yükselmesinin] mümkün olmayacağını hadisat ve vekayi isbat eyledi [olaylar gösterdi]. Yukarıdan aşağıya doğru inen terbiye ve tahsil kadar, hatta ondan ziyade zirden bâlâyâ [aşağıdan yukarıya] yükselen terbiye ve mektebe ehemmiyet verilmek icabeden bir asırdayız. Binaenaleyh [dolayısıyla] vilayetin en mühim ve müşkil işinin "tedrisat-ı iptidaiye" [ilköğretim] diye telakki eyliyorum [anlıyorum].

Geçen sene İzmir'de hin-i vürudumda [gelişimde] İttihad ve Terakki kâtibi-i me'sulü [sorumlu sekreteri] Muhterem Celal Beyefendi âcizden [benden] maarifi iptidaiyenin [ilköğretimin] ıslahına dair düşündüklerimi istemiş ve bunları mayısta ikmal ederek kendilerine tevdi etmişdim [tamamlayarak kendisine vermiştim]. Diğer maarif ihtiyacatını derece-i saniyede [ikinci derecede] bir iş addile [kabul edip], pek mühim olup senelerden beri beni işgal eden [uğraştıran] terbiye ve tedrisat-ı iptidaiye teceddüd ve ıslahı [eğitim ve ilköğretimin ıslah ve yükseltilmesi] meselesine sizleri de alakadar etmek [ilgilendirmek] lüzumu duyduğumdan geçen sene yazdığım mezkûr ıslahat ve teceddüdat [iyileştirme ve yükseltme] krokilerini -bir iki madde ilavesiyle- huzurunuzda takdim eyliyorum.

İrfan ve terbiyenin ıslahat-ı esasiyesi [kültür ve eğitimin geliştirilmesinin esası] için yazdıklarım en emin ve kat'i tariklerdir [kesin yollardır]. İslahatı, böyle metin ve pek sağlam esaslar üzerine kurmazsak nakit, servet, hazine olan seneleri kaybetmekten başka hiçbir iş görmemiş oluruz.

İhtiramat-ı faikamın [yüksek saygılarımın] kabulü ricasıyla şerefyab olurum [onurlanırım].

(Karşyaka, 25 Kanunisanı/Ocak, Sene 330/1914)

Ethem Nejat

Darülmuallimin Müdürü

[Not]

Bu risalenin münderecatı [içeriği] vilayet-i sairinin [diğer vilayetlerin] ekserisinde biraz ta'dil ile kabil-i tatbik ve istifadedir [biraz değişiklikle uygulanabilir ve yararlanılabilir].

E. N.

***

* Köşeli ayraç içindekileri ben koydum [NA]

[İçerik Özeti]

Vilayetde Maarif ve Mekâtib-i İptidaiyenin Çare-i Islah ve Teceddüdü [Vilayette Eğitim ve İlköğretim Okullarının İyileştirilme ve Yenileştirilmesi Çareleri]•Muallimler ve Suret-i Islahları [Öğretmenlerin İyileştirilmesi yolları]•Yeni Darülmuallimin [Öğretmen Okulu] Mezunları İçin İhtimam [Özen Gösterme]•Tahsil-i İptidaide Terbiye-i Ruhiye ve Cismaniye [İlköğretimde Bedensel ve Ruhsal Eğitim]•Köy Mekteblerinde Ziraat Tedrisatı•İptidai İhtisas Mektepleri [Meslek Ortaokulları]•Kindergartenler [Çocuk Bahçeleri]•Leyli İptidailer ve Ziraat İptidailer [Yatılı İlköğretim Okulları ve Tarım Ortaokulları]•Kız Menajeri Mektepleri•Seyyar Kadın Mektepleri•Halk Mektep ve Konferansları•Terbiye ve Tedris Müzeleri•Gençlere Spor Meydanları•Zümre-i Münevverenin [Aydın Zümrenin] Yetiştirilmesi•Darülmualliminlere [Öğretmen Okullarına] Ehemmiyyet Verilmiyor•En Yeni Darülmuallimin Mezunlarından Nasıl İstifade Edilebilir.